

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговарање и финансирање програма
из средстава Европске уније

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ВОДИЧ

за укључивање особа
са менталним потешкоћама
на тржиште рада
и
израду закона
о социјалним предузећима

СОЦИЈАЛНО ПРЕДУЗЕТНИШТВО КАО СРЕДСТВО ЗА БОРБУ
ПРОТИВ СОЦИЈАЛНЕ ИСКЉУЧЕНОСТИ И СИРОМАШТВА

ПРОЈЕКАТ СОЦИЈАЛНО ПРЕДУЗЕТНИШТВО КАО СРЕДСТВО ЗА БОРБУ
ПРОТИВ СОЦИЈАЛНЕ ИСКЉУЧЕНОСТИ И СИРОМАШТВА

ВОДИЧ

**за укључивање особа са менталним
потешкоћама на тржиште рада
и
израду закона о социјалним
предузећима**

Мирољуб Николић
Мирослав Бркић

АВГУСТ 2020.

Социјално предузетништво као средство за борбу против социјалне
искључености и сиромаштва

Аутори: Мирољуб Николић
Мирослав Бркић

Издавач: CARITAS ШАБАЦ

e-mail: secretariat@caritas-sabac.rs

За Издавача: Мирољуб Николић

Лектура и коректура: Ивана Лукић

Дизајн корица: АТЦ

Штампа: АТЦ, Београд

Тираж: 500

Шабац, август 2020.

ISBN: 978-86-89915-09-9

Овај пројекат финансира Европска унија и суфинансира Влада Републике
Србије, а реализује га Caritas Шабац у сарадњи са Општином Богатић и
конзорцијумом С.О.С.М. из Италије

Овај водич је резултат два округла стола организована током 2019. године у оквиру пројекта „Социјално предузетништво као средство за борбу против социјалне искључености и сиромаштва” на којима су учествовали експерти из Србије и Европске уније са циљем подстицања и укључивања особа са менталним потешкоћама на тржиште рада и припреме законодавног предлога који би могао побољшати тренутно српско законодавство и праксу у овој области.

Садржај

Увод	6
Европска перспектива	9
Caritas мрежа	15
Социјална економија у Србији	17
Професионална рехабилитација и запошљавање особа са инвалидитетом у Србији	20
Права и обавезе особа са инвалидитетом	22
Професионална рехабилитација	24
Запошљавање особа са инвалидитетом	26
Препоруке за боље функционисање предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом	27
Препоруке у вези са спољним надзором у име Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања	28
Препоруке које се односе на програме професионалне рехабилитације	29
Кооперативе као инструмент запошљавања особа са инвалидитетом	29
Италијанско искуство	29
Јавна подршка циљаном укључивању особа са инвалидитетом	30
Искуство социјалних кооператива / социјалних предузећа	31
Остале карактеристике социјалних кооператива	33
Обуке за укључивање особа са инвалидитетом на тржиште рада.....	46
Препоруке: Како израдити закон о социјалним предузећима	50
О пројекту	52
Литература	53

Увод

Социјална економија темељи се на дугорочној одрживости социјалних предузећа; на широком укључивању особа из рањивих категорија друштва и на стратешкој борби против сиромаштва. Главни циљ социјалних предузећа је стварање позитивног друштвеног утицаја реинвестирањем онога што зарађују у економију и коришћењем приступа партиципативног одлучивања.¹ Примећено је да су, након последње економске кризе, социјална предузећа била отпорнија од осталих врста предузећа. Отпорност је способност прилагођавања променама и способност функционисања упркос неповољним условима. Ова отпорност се приписује ширем учешћу и личном улагању, из личне и емотивне перспективе, оних који су укључени у таква предузећа.

Будући да социјална економија тражи допринос сваког појединца и базира се на сарадњи, она има користи у смислу прилагођавања и одговора на изазове који произлазе из свакодневног живота. Заправо, уместо конкуренције, социјална економија подстиче сарадњу и укључивање заједнице. Она подстиче односе између чланова заједнице и повећава њихов осећај колективне одговорности, што је у супротности са делокализацијом која је типична за глобализацију.² Као додатна корист, локално окружење је заштићено, а не експлоатисано. И на крају, корисници могу да створе ресурсе: то трансформише однос произвођач – потрошач у однос корисник – потрошач. Социјална економија делује на корене узрока сиромаштва уместо да интервенише на његовим симптомима.

Због приказаних елемената, социјална економија снажно доприноси територији и њеном развоју. Добит се реинвестира на том подручју, а предузећа имају користи од тога. Радници су грађани који дубоко брину о предузећу и проблемима који га се тичу, повећавајући отпорност компаније. Често запослени припадају угроженим групама, које стога имају користи у смислу социјалне укључености.

У циљу промовисања социјалне економије и социјалног предузетништва као одрживог модела социјалне укључености и територијалне кохезије, Caritas Шабац је

¹ Генерални директорат за суседство и преговоре о проширењу (DG NEAR). Социјална економија у источном суседству и на западном Балкану – синтезни извештај. (2018)

² Бомбарди, Д., Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“. (март 2019)

током 2019. године организовао две дискусије. На њима је указано на потенцијале и забринутости у погледу развоја два модела организације социјалне економије у Србији: кооператива и социјалних предузећа. Овај водич је резултат тих дискусија и даје препоруке за унапређење оквира политике за развој организација социјалне економије, а посебно пружа конкретне елементе за израду најприкладнијег закона о социјалним предузећима у Србији.

Европска перспектива

На основу овог кратког описа уочавамо да дефиниција социјалне економије Европске комисије следи исте принципе. Социјална предузећа комбинују социјалне циљеве са предузетничким духом. Ове организације се фокусирају на постизање ширих социјалних, еколошких и циљева који се тичу заједнице. Њихов главни циљ је да имају социјални утицај, а не да профитирају у корист својих власника и акционара. „Ова предузећа често запошљавају социјално искључене особе доприносећи тиме социјалној кохезији, запошљавању, укључивању и смањењу неједнакости. Социјално предузеће послује пружањем робе и услуга тржишту на предузетнички и иновативан начин и користи свој профит пре свега за постизање социјалних циљева. Њиме се управља на отворен и одговоран начин, а управљање нарочито укључује запослене, потрошаче и заинтересоване стране на које утичу његове комерцијалне активности“.³

Европске институције недвосмислено потврђују важност социјалне економије и њеног доприноса европском и социјалном развоју. Групе експерата које су даље испитивале то питање препознале су потребу за стварањем повољног окружења за таква предузећа како би се омогућио процват социјалне економије.⁴ „Иницијатива за социјални бизнис“ (*SBI*) покренута је 2011. године како би се подржао развој социјалних предузећа и њихових кључних актера, и заснива се на ове три главне теме:

1. олакшавање социјалним предузећима да добију средства;
2. повећање видљивости социјалног предузетништва;
3. прилагођавање правног окружења социјалним предузећима.

Од 2015. године, социјална економија представља 10% европске економије (БДП), са више од 11 милиона запослених, што одговара стопи од 4,5% активног становништва ЕУ. Свако четврто предузеће које се годишње оснује у ЕУ је социјално.⁵ Даље, треба нагласити колико су социјална предузећа конкурентна на тржишту и да се добит

³ https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en

⁴ Генерални директорат за суседство и преговоре о проширењу (DG NEAR). Социјална економија у источном суседству и на западном Балкану – синтезни извештај. (2018)

⁵ „Иницијатива Европске комисије за социјални бизнис“, ЕК. (2015)

реинвестира у посао (што га чини одрживим из финансијске перспективе). То им пружа могућности дугорочних одрживих улагања.⁶

Према Европској комисији, социјална предузећа имају следеће карактеристике:

- Отпорност, доказан отпор финансијској кризи 2008. године, па чак и раст – захваљујући њиховим посебним правилима и обавезама чланова;
- Запошљавање и смањење сиромаштва, јер социјална предузећа нуде запослење особама из најрањивијих категорија друштва и олакшавају њихово укључивање у друштво;
- Развој заједнице, јер пружају локално заснована решења која могу користити целој заједници;
- Демократска структура;
- Друштвене иновације: будући да су интервенције засноване на локалним потребама, оне су начин да се катализирају локалне иновације и креативност.

Конкретни примери како друштвена предузећа могу да допринесу развоју локалне територије могу се наћи на европском нивоу у Италији у регији Фриули – Венеција – Ђулија. У Порденонеу делује кооператива *Noncello*, социјално предузеће за социјално и економско укључивање особа са менталним сметњама и интелектуалним потешкоћама. Услуге које нуди *Noncello* су: чишћење простора, превоз, одржавање зелених површина, управљање отпадом и још много тога. Њихов економски биланс из 2018. године је позитиван и износи више од 330.000 евра. Ово је само један доказ о томе како социјална предузећа могу бити финансијски одржива и допринети својој територији.

⁶ Ибид.

Caritas
мрежа

„Данас, скоро 10 година након почетка велике финансијске кризе из 2008. године, број незапослених, сиромашних запослених и жртава радне експлоатације и даље је превисок. Финансијска криза, њени корени, али и последице показали су да су достојанство људи, њихово благостање и право на социјалну укљученост и учешће у друштву играли подређену улогу у нашим земљама. Сходно томе, постало је јасно да интервенције за сузбијање сиромаштва не могу бити реализоване на сличан начин као пре финансијске кризе. Уместо тога, потребан нам је нови приступ, нова парадигма и нови начин да се преиспитају економија, социјална заштита и социјална кохезија“ (Хорхе Нуњо Мајер, генерални секретар Caritas-a Европа).

Према мишљењу Caritas-a Европа, социјална економија снажно подржава визију и принципе организације. Даље, доприноси осигуравању социјалних услуга и социјалних политика које су идентификоване на ширем нивоу, на пример од стране ЕУ или УН. Имајући то у виду, Caritas је током последњих неколико година отпочео рад разних социјалних предузећа у различитим земљама.

17

Према Caritas-у Европа, предузећа социјалне економије „стављају људе испред користи“ и баве се најдубљим потребама друштва (то су социјалне, економске и еколошке потребе) које јавни или приватни актери не решавају на одговарајући начин.⁷ Чак и када су ова предузећа усмерена ка остваривању профита, она и тада послују следећи логике тржишта и пружају задовољство купцима. Док то раде, свој профит улажу у социјалне циљеве, а не у стварање појединачног богатства. То је главна разлика између „нормалних“ и социјалних предузећа. Социјална економија одговара многим принципима Caritas-a:

1. Опште добро, будући да њихов рад има за циљ да користи целој заједници;
2. Солидарност и укључивање, јер социјална предузећа улажу у људе, посебно у оне који су највише маргинализовани;
3. Одрживост, доприносећи стубовима одрживог развоја (социјалног, економског, еколошког);

⁷ „Стављање људи испред користи. Приручник социјалне економије“, Caritas Европа. (новембар 2018)

4. Достојанство, јер обезбеђују пристојне услове рада и плате;
5. Реципроцитет, јер социјална економија активира механизме који траже решења за уобичајене проблеме у заједници;
6. Бављење узроцима сиромаштва, а не само симптомима;
7. Супсидијарност и плурализам јер промовишу дијалог између различитих укључених актера и побољшавају односе на нивоу локалне заједнице.

Укратко, „предузећа социјалне економије су покретачки мотори бољег друштва“.⁸

Caritas Italiana, дугогодишњи партнер у Србији и члан Caritas-а Европа, такође наглашава значај социјалне економије и њених механизма. У једној публикацији Caritas Italiana⁹ каже се да је након кризе постојала снажна потреба за иновативним, колективним решењима новог проблема. Социјална економија је један од одговора, где су најугроженији људи у средишту питања и обликују нови тип економског модела благостања. Због тога организација пружа подршку локалним Caritas-има у Србији у развоју сопственог модела социјалних предузећа, а Caritas Шабац је пример тога. Caritas Шабац је, у оквиру „Радне групе за социјалну економију“ коју је организовао Caritas Европа, такође био снажно укључен у процес препорука политика, чиме је своје искуство у овој области и стручност подигао на формалнији ниво.

Још један пример успешних социјалних предузећа основаних и подржаних од стране Caritas мреже може се наћи у Бечу, где је локални Caritas започео 2017. године *Magdas Services*, посао социјалне економије који нуди услуге управљања објектима и услуге чишћења канцеларија и зграда. Запослени су особе са инвалидитетом, избеглице и дуготрајно незапослени. Средином 2018. године, више од 80 запослених радило је за *Magdas* у више од 20 зграда.¹⁰

⁸ “Стављање људи испред користи. Приручник социјалне економије“, Caritas Европа. (новембар 2018)

⁹ “Генератори ресурса“, Caritas Italiana. (2016)

¹⁰ “Стављање људи испред користи. Приручник социјалне економије“, Caritas Европа. (новембар 2018)

Социјална економија у Србији

Унутар региона западног Балкана, Србија је земља са највећим присуством социјалних предузећа. Углавном делују у областима образовања и оспособљавања, социјалних услуга, туризма и пољопривреде.¹¹ Како нема снажног присуства Владе, најчешћи извор финансирања су бесповратна средства. Њих могу понудити јавне или приватне институције, попут банака или финансијских фондова. Већина финансирања долази од страних донатора, као што су ЕУ или други развојни актери.

Нажалост, не постоји законска дефиниција социјалних предузећа, нити дефинисан законски оквир социјалне економије. Било је покушаја усвајања конкретних прописа, али нацрти Закона о социјалном предузетништву до сада нису усвојени. Један проблем у креирању политика је тај што је социјална економија сужена на социјалну запосленост или запошљавање рањивих група, што може бити ограничавајући фактор за развој сектора.¹² Израз „социјално предузеће“ коришћен је у Закону о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом. Ово је представљало важан корак ка препознавању концепта од стране институција јавног сектора, али није значајно допринело. Поред овога, у Србији не постоји државна институција одговорна за социјално предузетништво, што подразумева недостатак свеобухватне стратегије, сарадње и подршке невладиних актера.

Тренутно су социјална предузећа присутна у Србији организована у следећим формама:

- Удружења;
- Фондације;
- Предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом;
- Кооперативе.

¹¹ Филипс, Де Амикис, Липарини, „Социјално предузетништво на западном Балкану: стање игре“. (2016)

¹² „Екосистеми друштвених предузећа у Хрватској и на западном Балкану. Студија мапирања Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Косова, БЈР Македоније, Црне Горе и Србије“, Варга; NESsT. (2017)

Социјална предузећа у Србији често настају из организација цивилног друштва или као удржења која имају социјалну предузетничку делатност. Једна проблематична страна тога је да, као што је истакла и Европска комисија, „већини српских ОЦД недостаје стабилно финансирање, а нарочито на локалном нивоу, критеријуми за јавну финансијску подршку морају бити боље дефинисани да би се обезбедила укупна транспарентност. Недостатак финансијске одрживости ОЦД утиче на потенцијал социјалног предузетништва да задовољи потребе локалне заједнице и подстакне запошљавање и економски раст“.¹³

Пример како социјална предузећа доприносе локалном развоју у Србији може се пронаћи у „Нашој кући“. Организацију је основала 2007. године у Београду група родитеља деце са сметњама у развоју, а социјално предузеће је покренуто касније током развоја. Тренутно укључује 10 младих људи с благим интелектуалним потешкоћама. Активности укључују производни погон папирних кеса и картонске амбалаже; тренинг центар за развој угоститељских вештина; штампарију и уметничку радионицу; као и хидропонску производњу здравог поврћа. Производња папирних кеса и картонске амбалаже је најпрофитабилнија активност са 44.000 евра годишњег промета и 25.000 евра добити у 2015. години.¹⁴

Израда новог закона тренутно је процес који је у току у Србији. Према Међународној организацији рада, постоји неколико важних елемената које треба узети у обзир приликом израде закона о неком облику организације социјалне економије. Нацрти закона треба да:

- буду развијени у консултацији са социјалним партнерима и кључним актерима социјалне економије;
- осигурају да су предузећа социјалне економије аутономна и независна од државе;
- артикулишу елементе демократске управе организације социјалне економије;

¹³ „Извештај о Србији за 2018. годину“, Европска комисија.

¹⁴ „Екосистеми друштвених предузећа у Хрватској и на западном Балкану. Студија мапирања Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Косова, БЈР Македоније, Црне Горе и Србије“, Варга; NESsT. (2017)

- укључују различите организационе облике у социјалну економију;
- дефинишу улогу државних институција у подршци социјалној економији;
- дају јасне дефиниције различитих институционалних облика;
- артикулишу институционално окружење за пружање:
 - финансијских услуга;
 - правно-саветодавних услуга;
 - услуга инкубације, обуке и других услуга за развој пословања.

**Професионална
рехабилитација
и запошљавање особа
са инвалидитетом
у Србији**

У Србији постоји посебан Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом. Као што је наведено у Члану 1, овим Законом уређује се: подстицање запошљавања ради стварања услова за равноправно учешће особа са инвалидитетом на тржишту рада; процена капацитета за рад; професионална рехабилитација; обавеза запошљавања особа са инвалидитетом, услови за оснивање и рад предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом и други посебни облици запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом, друга питања од значаја за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом.

Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом заснован је на следећим принципима:

- 1) поштовање људских права и достојанства особа са инвалидитетом;
- 2) потпуно учешће особа са инвалидитетом у свим сферама живота равноправно – у складу са професионалним могућностима;
- 3) подстицање запошљавања особа са инвалидитетом на одговарајућим позицијама и у адекватним условима рада;
- 4) забрана дискриминације особа са инвалидитетом у складу са законом;
- 5) једнака права и обавезе;
- 6) родна равноправност особа са инвалидитетом (Члан 2).

У смислу овог Закона, особа са инвалидитетом је особа која трпи трајне последице телесних, сензорних, менталних и психијатријских оштећења или болести које се не могу елиминисати лечењем или медицинском рехабилитацијом и суочена је са социјалним и другим ограничењима која утичу на њену радну способност и могућност проналаска или задржавања запослења и нема могућности или има смањене могућности да се укључи на тржиште рада или аплицира за запошљавање под једнаким условима као и друге особе.

Незапослена особа са инвалидитетом је особа из Става 1. овог Члана, старости од 15 до 65 година која нема радне односе или на други начин није стекла право на рад, која је вољна да ради и прихвата професионалну рехабилитацију за потребе запошљавања и која активно тражи запослење и евидентирана је у евиденцији о незапослености код организације задужене за питања запошљавања.

У смислу овог Закона према Члану 3, послодавац је домаће или страно правно или физичко лице које запошљава једно или више лица, односно Република Србија за запослене у државним органима, аутономна покрајина за запослене у покрајинским органима или јединица локалне самоуправе за запослене у органима локалне самоуправе. Права прописана овим Законом остварује особа са инвалидитетом која има утврђен статус особе са инвалидитетом.

Статус особе са инвалидитетом имају:

- 1) ратни војни инвалиди;
- 2) мирнодопски војни инвалиди;
- 3) цивилни инвалиди рада;
- 4) лице категорисано као инвалидно или било које друго лице за које се утврди да поседује инвалидитет у складу са Законом;
- 5) лице коме је, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, додељен степен инвалидности, односно чија је преостала радна способност процењена;
- 6) лице чија се радна способност процењује на основу овог Закона, према којој процени има могућност да се запосли и задржи такво запослење, тј. посао (Члан 4).

Права и обавезе особа са инвалидитетом

У складу са овим Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, особа са инвалидитетом има право на:

- 1) утврђивање статуса и процену радне способности;
- 2) подстицање запошљавања, радне и социјалне укључености и афирмацију једнаких могућности на тржишту рада;
- 3) мере и активности професионалне рехабилитације;
- 4) запошљавање под општим условима;
- 5) запошљавање под посебним условима;
- 6) мере активне политике запошљавања;
- 7) запошљавање у посебно организованим облицима запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом;
- 8) друга права у складу са Законом (Члан 6).

Професионална рехабилитација

Професионална рехабилитација особа са инвалидитетом подразумева организовање и спровођење политика усмерених на одређену обуку за посао, запошљавање, задржавање посла, напредовање или промену каријере.¹⁵

Професионална рехабилитација особа са инвалидитетом врши се применом политика које укључују:

- 1) каријерно вођење, професионално информисање, саветовање и индивидуални план запошљавања;
- 2) радно оспособљавање, доквалификацију, преквалификацију и програме за стицање, одржавање и унапређивање радних и радно-социјалних вештина и способности;
- 3) појединачне и групне, опште и прилагођене програме за унапређење радно-социјалне интеграције;
- 4) развој мотивације, техничку помоћ, стручну подршку, праћење и процену резултата професионалне рехабилитације;
- 5) индивидуални саветодавни рад, који укључује помоћ у прихватању сопственог инвалидитета са становишта могућности укључивања у рад и поједине мере професионалне рехабилитације;
- 6) семинаре за едукацију и обуку послодавца, стручних лица која се баве стручном обуком и професионалном рехабилитацијом особа са инвалидитетом и других лица;
- 7) предлоге и обуке за примену адекватних техничких и технолошких решења за повећање учења и радне ефикасности особа са инвалидитетом, као и помоћне услуге;
- 8) остале активности.

¹⁵ Члан 12 Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом

Ближе услове професионалне рехабилитације, критеријуме и стандарде за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације прописују и међусобно договарају министар надлежан за питање запошљавања, министар надлежан за питање здравља и министар надлежан за питања пензионог и инвалидског осигурања (Члан 13).¹⁶

Главни реализатори професионалних рехабилитационих активности у складу са чланом 14 Закона, поред организације задужене за питања запошљавања, могу бити предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, образовне установе и други облици организација који испуњавају услове, критеријуме и стандарде, за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације.

¹⁶ Члан 13 Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом

Запошљавање особа са инвалидитетом

Особе са инвалидитетом запошљавају се под општим или посебним условима, у складу са Чланом 22 Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом.

Запошљавањем особа са инвалидитетом под општим условима сматра се запошљавање код послодавца без прилагођених радних активности или радног места. Прилагођавање радних активности подразумева прилагођавање радног процеса и радних задатака. Прилагођавање радног места је техничко и технолошко опремање радног места, прилагођавање инструмената рада, простора и опреме у складу са могућностима и потребама особе са инвалидитетом. Прилагођавање може такође да укључи професионалну помоћ за подршку особи са инвалидитетом у започињању рада на новом послу или радном месту, кроз саветовање, обуку, помоћне услуге и подршку на радном месту, праћење рада, развој личних метода рада и процену ефикасности.¹⁷

32

У смислу Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, обавеза је сваког послодавца са најмање 20 запослених да ступи у радне односе са одређеним бројем особа са инвалидитетом. Послодавац са 20 до 49 запослених дужан је да ступи у радни однос са једном особом са инвалидитетом. Послодавац који има 50 и више запослених дужан је да ступи у радни однос са најмање две особе са инвалидитетом, а за сваки касније започет број од 50 запослених да запосли још једну особу са инвалидитетом. Ово је описано у Члану 24.

¹⁷ Члан 23 Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом

Посебни облици запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом

Посебни облици запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом усмерени ка запошљавању, односно радном ангажовању и унапређењу квалитета живота особа са инвалидитетом могу се организовати као:

- 1) предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом;
- 2) центри за запошљавање;
- 3) социјална предузећа и организације (Члан 34).

Иако постоје различити облици, особе са инвалидитетом најчешће су запослене у предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом. У септембру 2019. године у 57 предузећа било је запослено 1.120 особа са инвалидитетом. Предузеће може обављати своје активности само на основу дозволе надлежног министарства. Занимљиво је да су уписани у регистар привредних субјеката као социјални рад без смештаја. То би значило да је друштвена функција примарна у односу на економску, што у пракси није случај. 83,24% особа са инвалидитетом је запослено под општим условима, а 16,76% под посебним условима.

Према важећим правилима које прописује Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, предузећа могу развијати програме само у оквиру сопственог пословања. Оваква решења ограничавају иницијативу и развој нових програма. У том смислу, пожељно је подстицати предузећа да развијају програме усмерене на опште и посебне компетенције које нису уско повезане са производном и услужном делатношћу предузећа.

Предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом имала би значајне користи од учешћа у различитим позивима за предло-

ге пројеката и било која од ових врста подршке омогућила би ширење пословања. Ипак, само мали број предузећа имао је искуства у дизајнирању пројеката.

**Препоруке за боље
функционисање
предузећа за
професионалну
рехабилитацију и
запошљавање особа
са инвалидитетом***

* Препоруке су формулисане у оквиру пројекта „Техничка помоћ за јачање капацитета у политици запошљавања”, ИПА 2013.

- Државна предузећа би, по својој природи, требало да имају наглашену социјалну функцију. У том смислу, могу се реорганизовати на начин да запошљавају искључиво особе са инвалидитетом који би одговарао актуелно утврђеном другом степену. Једна од могућих опција била би трансформација дела ових предузећа у радне центре, који, иако је законом предвиђено, нису заживели у овом облику у којем би се запошљавале особе са инвалидитетом процењеним као трећи степен које не могу бити запослене на отвореном тржишту рада.
- Држава би, као послодавац, наставила да суфинансира плате овим предузећима. Такође би се финансирале плате стручних радника, будући да је социјална функција примарна. У тим предузећима би се особе са инвалидитетом такође обучавале за одређене послове.
- Била би успостављена обавеза лиценцирања и континуираног стручног усавршавања стручних радника у предузећима. Они би били лиценцирани у области социјалне заштите (Комора), јер им је то основна делатност. Било би пожељно успоставити обавезу за сва предузећа, како државна, тако и приватна.
- Било би пожељно да се јасније дефинишу услови за запошљавање стручних радника, опишу њихови послови, успоставе јединствене евиденције и документација за запослене особе са инвалидитетом и утврде обавезе извештавања према надлежном министарству. Те би промене требало што пре дефинисати за сва предузећа, независно од будућег статуса државних.
- Актуелна приватна предузећа у будућности би могла да имају статус „транзиторних“. Акценат би био на професионалној рехабилитацији и преласку на отворено тржиште рада. Држава би финансирала трошкове професионалне рехабилитације и обуке за одређени посао. Након успешно завршене обуке за посао, та лица би се запослила у истом или у другим предузећима у складу са тржишним условима.
- Ове препоруке су само један могући модел развоја државних предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом. Реорганизација државних предузећа захтевала би финансијску, организациону и стратешку анализу за свако предузеће како би се одредили потребни ресурси и планирани приступ.

Препоруке у вези са спољним надзором у име Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

- Додатна контрола недавно основаних предузећа. С обзиром на велики број нових предузећа од момента усвајања Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, као и чињеницу да велики број ових предузећа нема претходног искуства у раду са особама са инвалидитетом, препорука је да се успостави додатна контрола у првом периоду од две – три године рада.
- Стандардизација образаца за извештавање у поступку додељивања средстава за побољшање услова рада предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом. Као део извештаја, укључити процену предузећа о проценту удела средстава добијених од Министарства у укупним средствима потребним за пословање у датом периоду, како би се добио увид у утицај који додељена средства имају на пословање ових предузећа.
- Успостављање процеса лиценцирања и обнављања лиценци за стручне раднике у предузећима. На тај начин би се створили услови за контролу квалитета стручних радника у овој области и успоставио би се принцип континуираног образовања. Ово би захтевало измене Правилника о детаљним условима, критеријумима и стандардима за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације, као и других закона који регулишу ову област.
- Такође би било корисно дефинисати, поред општих, и посебне услове за запошљавање стручних радника (одговарајућа обука, познавање знаковног језика итд.)
- Било би корисно предвидети и похађање основног програма обуке за комуникацију и разумевање потреба особа са инвалидитетом за запослене без инвалидитета.

- Опис посла стручних радника у предузећима и поступке које примењују у свом раду треба детаљније дефинисати. Ово би такође успоставило услове за обављање надзора над стручним радом, што би захтевало формирање посебне службе или примену других решења (лиценцирани стручњаци за ове послове).
- Требало би успоставити јединствене евиденције и документацију за обављање стручних послова у предузећима за запошљавање и рехабилитацију особа са инвалидитетом. То би омогућило континуирано праћење и извештавање о раду и постигнутим резултатима.
- Ако би финансијска средства то омогућила, требало би поново размотрити могућност рефундирања плата стручних радника из буџета Републике, у потпуности или делимично. На тај начин држава би успоставила директну контролу над радом стручних радника и јасно истакла важност социјалне функције предузећа.

Препоруке које се односе на програме професионалне рехабилитације

- Дефинисати ко је одговоран за праћење квалитета акредитованих програма професионалне рехабилитације. Према налазима добијеним током анализе документације, није дефинисана ниједна надлежна институција која би вршила мониторинг на систематски начин.
- Дефинисати процедуре мониторинга.
- Успоставити обавезу иновирања програма након истека одређеног временског периода, у складу са трендовима и техничко-технолошким иновацијама.
- Поред програма који директно развијају знања и вештине за обављање одређених задатака, идеја о увођењу основних програма (комуникација, разумевање потреба особа са инвалидитетом, специфичности рада са особама са инвалидитетом, итд.), којима би присуствовали менаџери, запослени без инвалидитета, стручни радници, чак и сами запослени са инвалидитетом.
- Увести обавезу да се успостави правилност спровођења акредитованих програма (нпр. минимум је да се обука спроводи пет пута у три или пет година). На тај начин предузеће би било подстакнуто да имплементира, иновира постојеће програме и да у њих укључи што већи број особа са инвалидитетом.

**Кооперативе
као инструмент
запошљавања
особа са
ИНВАЛИДИТЕТОМ**

Према Међународној организацији рада, „кооператива је аутономно удружење особа, добровољно уједињених ради задовољења својих заједничких економских, социјалних и културних потреба и тежњи кроз заједничко и демократски контролисано предузеће“.¹⁸ Конвенција Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом препознаје важност овог облика предузећа, који се посматра као средство за одрживо запошљавање које може довести до побољшања квалитета живота и социјалне укључености. Поред тога, кооперативе значајно доприносе социјалној економији својим активностима у различитим секторима економије.

Шта је то што кооперативе чини атрактивним за особе са инвалидитетом? Омогућују избор, флексибилност и самоодређење, истовремено водећи рачуна о социјалним и економским потребама. Укратко, кооперативе пружају много могућности особама са инвалидитетом, а посебан су облик предузећа јер:

- стављају људе у средиште свог пословања;
- поседују их и демократски контролишу сопствени чланови;
- одлуке које се доносе уравнотежују профитабилност са потребама својих чланова;
- баве се економским, социјалним и културним потребама особа са инвалидитетом.

„Успех кооператива у испуњавању потреба жена и мушкараца са инвалидитетом почива на вредностима и принципима кооператива који воде њихово деловање: недискриминација, једнакост, правичност и солидарност, те нагласак на образовању, обуци и бризи за заједницу. [...] Данас кооперативе у многим земљама пружају организационо средство којим особе са инвалидитетом преузимају свој живот у своје руке и постају видљиви делови својих заједница, али потенцијал за даљи развој је свакако значајан. Снажне и добро развијене кооперативе могу допринети изласку из зачараног круга маргинализације и социјалне искључености. Оне могу промовисати једнаке могућности и третман за све особе, побољшати квалитет живљења и помоћи

¹⁸ „Кооперативна будућност за особе са инвалидитетом“, Међународна канцеларија рада – Женева. (2012)

у отклањању баријера са којима се особе са инвалидитетом сусрећу при заузимању свог места у друштву“.¹⁹

Развоју социјалне економије у Србији може допринети даља промоција и признавање кооператива. Ипак, нови Закон о кооперативама негативно је утицао на развој социјалне економије кроз кооперативе. Једна од главних препрека је у оснивачким условима, где само физичка лица могу формирати кооперативу. Друго долази од опорезивања. Социјалне кооперативе подједнако се третирају као и сва друга профитна предузећа, што је резултирало са само четири социјалне кооперативе које су до сада регистроване. Поред тога, услед југословенског искуства, где су кооперативе (задруге) заправо биле у државном/јавном власништву, посебно некадашње пољопривредне задруге, експропријација земље од људи оставила је горак укус многим грађанима у смислу придруживања својих ресурса задругама, односно кооперативама.

¹⁹ „Кооперативна будућност за особе са инвалидитетом“, Међународна канцеларија рада – Женева. (2012)

Италијанско ИСКУСТВО

У Италији је обавезно да предузећа са више од 15 запослених запошљавају особе са инвалидитетом, а због специфичних надлежности регија по питању рада, здравља и социјалног рада, постоје два нивоа подршке за особе са инвалидитетом: национални и регионални ниво. На националном нивоу постоје четири главна закона о правима и социјалној и радној укључености особа са инвалидитетом:

- Закон бр. 68 од 12. марта 1999. године и пратећа Уредба италијанског председника бр. 333 од 10. октобра 2000. године: сврха овог закона и његове проведбене уредбе је да промовише укључивање и интеграцију особа са инвалидитетом на тржиште рада кроз подршку и циљане услуге запошљавања;
- Законодавна уредба бр. 276 од 10. септембра 2003. године: имплементација пуномоћја за запошљавање и тржиште рада, у складу са Законом бр. 30;
- Законодавна уредба бр. 151 од 14. септембра 2015. године: рационализација и поједностављење одредби поступака и обавеза за грађане и предузећа и других одредби које се односе на радне односе и једнаке могућности, у примени Закона 183 од 10. децембра 2014. године;
- Закон бр. 381 од 11. новембра 1991. године: Закон о социјалним кооперативама.

На регионалном нивоу у регији Фриули-Венеција-Ђулија главни прописи су:

- Регионални закон бр. 18 од 9. августа 2005. године: регионални прописи о запошљавању, заштити и квалитету рада (Поглавље II – Запошљавање особа са инвалидитетом – чланови 36 до 44);
- Регионална уредба бр. 53 од 23. марта 2016. године: уредба која садржи критеријуме и методе за давање подстицаја за запошљавање особа са инвалидитетом.

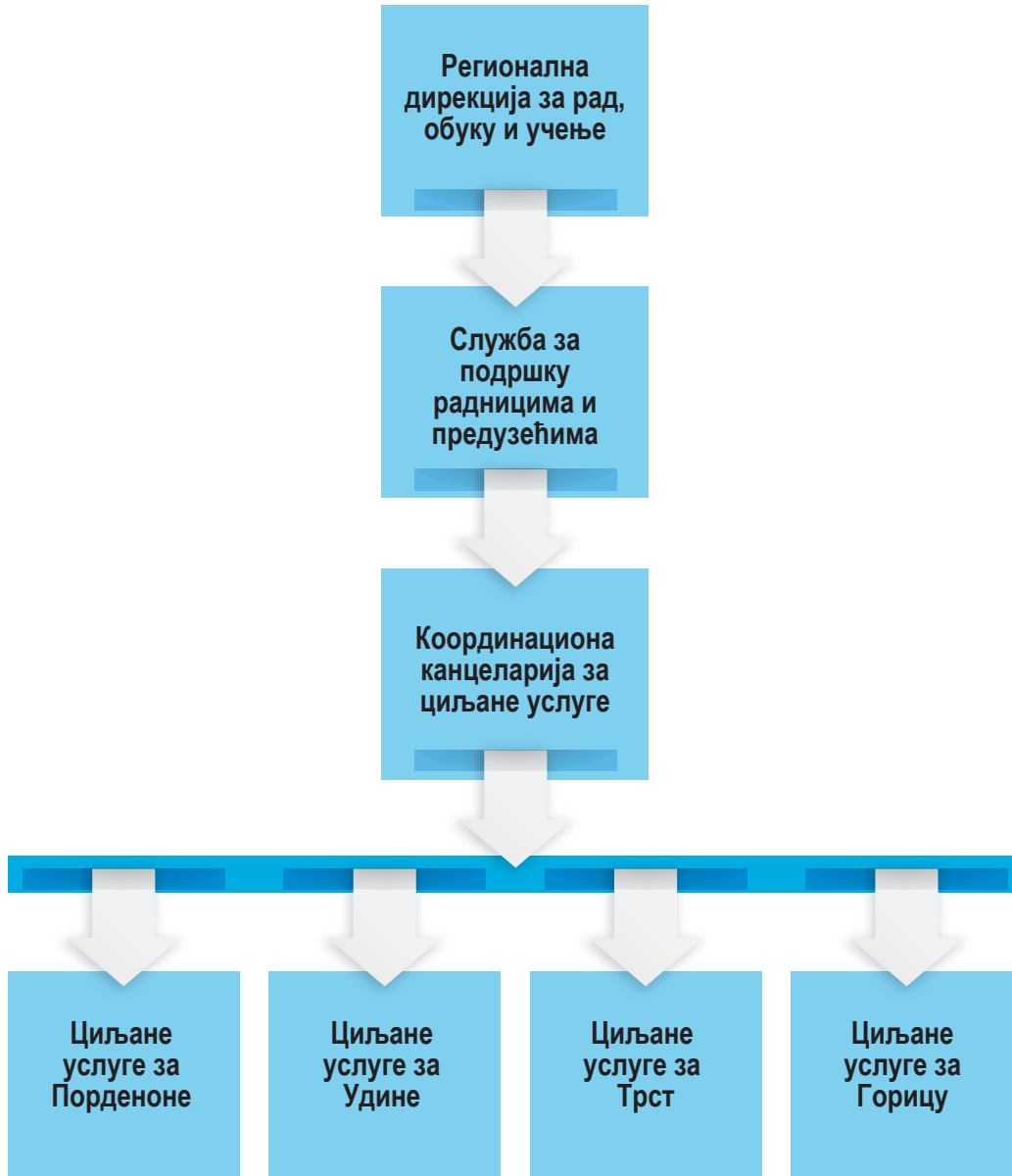
Јавна подршка циљаном укључивању особа са инвалидитетом

Будући да италијанске регије имају специфичну улогу и компетенције на тржишту рада, јавна подршка циљаном укључивању особа са инвалидитетом организована је на регионалном нивоу. У регији Фриули-Венеција-Ђулија подршку пружа посебна грана регионалних служби за запошљавање која се зове *Collocamento Mirato*, а коју можемо превести као „услуга циљане подршке“.

Collocamento Mirato игра централну улогу у пружању подршке особама са инвалидитетом, будући да има централну улогу у дијалогу са предузећима и особама којима је ова подршка потребна. Помаже појединцу у укључивању на радно место и приватним компанијама да укључе оне којима је то потребно, али такође пружа обуку и економске подстицаје који могу олакшати читав процес укључивања.²⁰ Ови подстицаји могу обухватати прилагођавање радног места структуралним потребама особа са инвалидитетом и образовне активности за запослене.

²⁰ Бориоти, П., С.О.С.М. Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“. (4. децембар 2019)

Collocamento Mirato је организован на провинцијском нивоу на следећи начин:

Collocamento Mirato пружа следеће услуге:

Тражење посла за особе са инвалидитетом:

- Основни пријем и оријентација;
- Информативне радионице о правима особа са инвалидитетом на рад и активно тражење посла;
- Специјалистички оријентациони интервјуи;
- Стручна пракса;
- Обуке.

Предузећа:

- Подршка/саветовање о законским обавезама за укључивање особа са инвалидитетом у посао;
- Анализа посла и усклађивање понуде и потражње радника са инвалидитетом;
- Мониторинг (подршка пре и после запошљавања);
- Подршка у дефинисању активности обуке и стручне праксе (у сарадњи са социјалним кооперативама и организацијама за професионалну едукацију и обуку).

Поред горенаведених услуга, *Collocamento mirato* има сталан дијалог са следећим организацијама:

- Комисије за процену;
- Здравствене службе за радно укључивање (*SIL*);
- Социјалне и здравствене службе (*CSM* – Служба за особе са проблемима менталног здравља, *SERT* – Служба за особе са болестима зависности, социјалне службе итд.);
- Социјална предузећа / социјалне кооперативе;
- Организације за професионалну едукацију и обуку;
- Организације за социјално осигурање.

Искуство социјалних кооператива / социјалних предузећа

Упркос чињеници да свако искуство социјалног предузећа мора почети са одређене територије и из њених потреба, ипак је корисно познавати искуство италијанских кооператива и радног укључивања особа са инвалидитетом и проблемима менталног здравља. Овај процес укључује људе, али може и да се одржи, у финансијском и временском смислу. Такав модел се не може једноставно прекопирати у неке друге средине и околности, али је свакако пример добре праксе.

Реформа трећег сектора у Италији обједињује све субјекте (удружења, социјална предузећа, фондације, итд.) под истом регулаторном капом, полазећи не од пословне форме, већ од циљева и метода којима се следи општи интерес. Међу њима, један од најистакнутијих организама је кооператива.

Оне имају заиста значајну улогу у:

- стварању могућности запошљавања за људе са проблемима менталног здравља;
- заједничком планирању услуга и могућности запошљавања са органима јавне власти (кооперативе типа А и типа Б).

Осим тога, оне су пресудне за развој локалних услуга, за њихову способност да остану у заједници и подржавају процесе укључивања који се могу одвијати само у заједници, јер ментално здравље се не може побољшати у институцији већ само изградњом права и укључивањем у контекст у којем људи живе, а то је заједница.

Постоје две врсте социјалних кооператива:

- тип А: социјалне кооперативе које пружају социјалну помоћ и образовне услуге;
- тип Б: социјалне кооперативе које пружају услуге за радно укључивање особа из угрожених категорија.

Да би се било социјалном кооперативом, постоје елементи који се морају испоштовати, нарочито:

- темељни процеси одоздо према горе (учешће итд.);
- демократско управљање;
- узајамност;
- остваривање општег интереса;
- да има најмање 30% запослених у неповољном положају (само за социјалне задруге типа Б).

Тренутно у Италији послује око 13.600 социјалних кооператива са 390.000 и, према њиховим прописима, најмање 30% запослених људи морају бити особе у неповољном положају.

Остале карактеристике социјалних кооператива

Рад са људима у неповољном положају има своје недостатке: често особа у неповољном положају која припада одређеним категоријама (особе са инвалидитетом, болестима зависности, проблемима менталног здравља) уколико нема адекватну подршку, може показати одређене слабости у погледу продуктивности, аутономије и личних питања. Због тога социјалне кооперативе, како би одржале равнотежу између конкурентности и воље да се нико не запостави, морају да пруже снажно менторство, услуге подршке, стални однос са социјалним и здравственим службама. Све ове активности коштају и то је разлог зашто социјалне кооперативе имају пореске олакшице, ограничене обимом својих активности са људима из угрожених категорија. Поред тога, остварене уштеде, услед непрофитне природе организација, користе се за олакшавање радне интеграције људи који се налазе у неповољном положају. Управо објашњени поступак подразумева одрживост кроз време: што више људи је запослено, то се више зарађује и може се затим реинвестирати у асимилацију на радном путу. У данашње време запослени у кооперативама су дистрибуирани на следећи начин: 30% људи који припадају одређеним рањивим категоријама (особе са проблемима менталног здравља, инвалидитетом или болестима зависности и затвореници) и 20-25% социјално угрожених (укључујући младе, дуготрајно незапослене особе итд.). Ово постигнуће је могуће јер су кооперативе свакодневно на терену: могу разумети и радити на уоченим потребама, чак и пре него што се закони покрену.²¹

Једно истраживање које је недавно спроведено у оквиру кооператива из мреже С.О.С.М. у регији Фриули-Венеција-Ђулија показало је да је, захваљујући гореописаном вођеном запослењу, запослено 360 људи из угрожених категорија, 33% њих долази из категорије особа са проблемима менталног здравља. За сваку особу која је укључена у овај радни пут постоје уштеде у националним трошковима здравствене заштите од 2.000 до 4.000 евра годишње по кориснику.

²¹ Бориоти, П., С.О.С.М. Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“. (4. децембар 2019)

Ови бројеви не одражавају ситуацију у целој Регији²². Због ових важних достигнућа, и социјалних и економских, јавно-приватно партнерство требало би да се побољша и увећа.

Даље, италијанско друштво са социјалним клаузулама у јавним набавкама, на основу Чл. 20 Директиве ЕУ бр. 24/2014/УЕ, где органи јавне власти, како би подржали радно укључивање особа из угрожених категорија, ко-дизајнирају и додељују одређене активности / услуге социјалној кооперативи показало је не само смањење трошкова помоћи људима из угрожених категорија (који више нису у надлежности служби јавне власти, социјалног система), већ је и обезбедила уштеду за саму јавну власт. Стога, добија се резултат који не само да ствара радно укључивање и права већ и уштеду за органе јавне власти.

²² Бориоти, П., С.О.С.М. Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“. (4. децембар 2019)

Обуке за укључивање особа са инвалидитетом на тржиште рада

Снажно повезане са циљаним услугама подршке особама са инвалидитетом, активности обуке и стручне праксе, које углавном финансира Европски социјални фонд, представљају корисно средство за надоградњу особа са инвалидитетом и повећање њихових шанси за приступ тржишту рада. Надаље, обука и нарочито стручна пракса могу погодвати стварању простора за учење у предузећу и међусобном упознавању предузећа који су домаћини и учесника праксе.

Главне активности које спадају у обуку су:

- Професионална оријентација и развијање радно-социјалних вештина;
- Обука за развој и унапређење техничко-професионалних вештина;
- Активности стручне праксе и праћења.

**Препоруке:
како израдити
закон о
социјалним
предузећима**

РЕВЕС је међународна непрофитна организација основана 1996. године са седиштем у Бриселу. Циљ ове организације је промоција социјалне и солидарне економије за поштеније, инклузивно, партиципативно и одговорно друштво. Чланови РЕВЕС-а су разни: од градова или регија до локалних или регионалних организација социјалне економије из седамнаест држава чланица ЕУ. Организација је успоставила важан дијалог са европским и националним креаторима политика, на тај начин размењујући знања, вештине и искуства. На основу свог дугог искуства у лобирању и креирању политика, РЕВЕС је истакао одређене карактеристике које треба узети у обзир приликом стварања ефикасних закона о предузећима социјалне економије²³:

- **Дефинисање поља деловања:** шта је тачна дефиниција предузећа социјалне економије? Пошто не постоји само једно јединствено објашњење ове појаве, закон то мора да разјасни.
- **Дефинисање правног облика социјалног предузећа;**
- **Дефинисање циља предузећа,** односно шта треба да се ради. Ово је пресудно за разумевање на кога се закон односи и да се избегне укључивање предузећа које само чине нешто позитивно (нпр. друштвена одговорност предузећа), јер ове појаве имају прецизне законе које их регулишу.
- **Дефинисање расподеле вишкова.** Расподела вишкова може се поставити на континуум, без дистрибуције на једној страни и дозволе на другој страни. Ово је шкакљиво питање јер они који су уложили у социјално предузеће можда желе да добију неки вишак, када се он појави. Али, социјална предузећа не могу да расподељују профит. Постоје различита решења за овај проблем и често се укрштају са пореским режимом социјалних предузећа. На пример, у Луксембургу имају овакву стратегију: 50% профита се не може поделити и не опорезује се (део социјалних накнада); 50% се може расподелити само ако је постигнут социјални циљ предузећа, али се опорезује. То значи да ако социјално предузеће не постигне свој циљ, чак ни профит који би могао бити расподељен то неће бити. Прве уочене последице овог закона су да предузећа имају тенденцију да померају сваки профит на онај део који се не дира, јер је порески режим који се примењује привлачнији.

²³Мартинети, Л., (РЕВЕС), „Социјална економија – европска баштина“. Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“. (4. децембар 2019)

- **Дефинисање пореског режима**, који је пресудан за ову врсту закона. То је и зато што је покретање и управљање социјалним предузећем скупље од тога да се исто ради са несоцијалним предузећем. То се дешава зато што социјална предузећа интернализују социјални трошак који настаје у производњи, док га несоцијални екстернализују. Није једнако опорезивање за свако предузеће – а то је и мишљење Европског суда правде, који је у неколико пресуда изјавио да смањено опорезивање представља само отплату друштвене вредности коју стварају предузећа.
- **Дефинисање политике плата**, односно колико запосленима треба платити;
- **Дефинисање обавеза извештавања**, о емитовању социјалних резултата и утицајима на локалне заједнице које генерише социјално предузеће;
- **Дефинисање односа са органима јавне власти**: постоје закони који се тичу питања могу ли јавни органи бити део социјалне привреде; какво партнерство може постојати између државних органа и социјалних предузећа. Али најважније је да предузећа социјалне економије не могу да буду под контролом националних влада. Вредност независности социјалних предузећа је толико нужна да без ње не могу постојати.

О пројекту

Више информација о пројекту може се наћи на

www.ukljucivanjemladih.rs

Пројекат „Социјално предузетништво као средство за борбу против социјалне искључености и сиромаштва“ део је пројекта „Подршка Европске уније активном укључивању младих“. Водећи партнер пројекта је Caritas Шабац, а остали партнери су Општина Богатић и конзорцијум социјалних кооператива С.О.С.М. (*Consortio Operativo Salute Mentale*) из Италије. Реализација пројекта започела је у децембру 2018. године и траје 24 месеца. Вредност пројекта је 205.555,24 евра. Крајњи корисници пројекта су особе са проблемима менталног здравља.

Пројекат „Подршка Европске уније активном укључивању младих“, чија је укупна вредност 4,7 милиона евра и финансира га ЕУ, а суфинансира Влада Републике Србије, има за циљ да осигура већу социјалну укљученост младог становништва у Србији повећањем запослености, омладинске активности, радног искуства и предузетничке праксе међу младим становништвом. Кроз пројекат су ЕУ и Влада Србије доделиле 24 гранта, који ће бити спроведени у више од 35 градова и општина у Србији до краја 2021. године. Пројекти које спровode националне и покрајинске институције социјалне заштите, општине и градови, удружења грађана, фондације и образовне институције повећаће обим и квалитет услуга на локалном нивоу на пољу образовања и запошљавања, иновативне праксе, механизма и модела активног укључивања и тако ојачати социјалну укљученост младих. Утицај и опипљиви исходи пројекта очекују се на свим нивоима који се тичу укупне спремности и повећања капацитета релевантних институција за иновативни развој и управљање мерама активног укључивања младих, развој политика у складу са најбољим праксама из ЕУ и ефикасну употребу релевантне финансијске подршке Европске уније. Пројектом управља Министарство финансија, Одељење за уговарање и финансирање програма финансираних од стране ЕУ, док су корисници пројекта Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарство омладине и спорта.

Донације Европске уније Србији од 2000. године до данас прелазе 3,6 милијарди евра. Средства су коришћена за подршку развоју, квалитету живота и реформама у области: цивилне заштите, опоравка и заштите од поплава, образовања, повезаности, животне средине, заштите здравља и потрошача, културе, владавине закона, локалног развоја, запошљавања и раста, јавне управе, миграција, управљања јавним финансијама, цивилног друштва и медија, социјалне укључености, омладине и спорта. Подршка ЕУ реализује се у сарадњи са Владом Републике Србије. Европска унија је већи донатор развојне помоћи Србији од свих осталих међународних донатора заједно.

Литература

Caritas Europa (2018). Стављање људи испред користи. Приручник социјалне економије.

Caritas Italiana (2016). Генератори ресурса.

https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en

Бомбарди, Д. (2019). Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“.

Бориоти, П. (С.О.С.М.), (2019). Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“.

Варга; NESsT (2017). Екосистеми друштвених предузећа у Хрватској и на западном Балкану. Студија мапирања Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Косова, БЈР Македоније, Црне Горе и Србије.

Генерални директорат за суседство и преговоре о проширењу (*DG NEAR*) (2018). Социјална економија у источном суседству и на западном Балкану – синтетични извештај.

ИПА 2013, Пројекат „Техничка помоћ за јачање капацитета у политици запошљавања“.

Европска комисија (2015). Иницијатива Европске комисије за социјални бизнис.

Европска комисија. Извештај о Србији за 2018. годину.

Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом.

Мартињети, Л. (РЕВЕС), (2019). Социјална економија – европска баштина. Округли сто „Социјално предузетништво као средство борбе против социјалне искључености и сиромаштва“.

Међународна канцеларија рада – Женева (2012). Кооперативна будућност за особе са инвалидитетом.

Филипс, Де Амикис, Липарини (2016). Социјално предузетништво на западном Балкану: стање игре.

Говорници на два округла стола организована током 2019. године у оквиру пројекта „Социјално предузетништво као средство за борбу против социјалне искључености и сиромаштва“:

Даниеле Бомбарди, Caritas Italiana

Дина Ракин, Европски покрет у Србији

Ђанлука Пасторели, DIESIS

Луиђи Мартињети, REVES

Микела Вогрич, С.О.С.М.

Мирољуб Николић, Caritas Шабац

Пјетро Бориоти, С.О.С.М.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговоране и финансирање програма
из средстава Буџета Европе
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЛАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

005.961:005.914.3]:364-3(497.11)(035)

331.5-056.26/.36(497.11)(035)

НИКОЛИЋ, Миролjub, 1974-

Водич за укључивање особа са менталним потешкоћама на тржиште рада и израду закона о социјалним предузећима / Миролjub Николић, Мирослав Бркић. - Шабац : Caritas, 2020 (Београд : АТЦ). - 66 стр. ; 21 x 21 cm

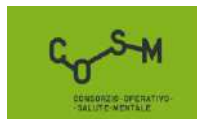
Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 65.

ISBN 978-86-89915-09-9

1. Бркић, Мирослав, 1967- [аутор]

а) Социјално предузетништво -- Србија -- Приручници б) Запошљавање -- Особе са посебним потребама -- Србија -- Приручници

COBISS.SR-ID 20184073

Ова публикација објављена је уз финансијску помоћ Европске уније. За садржину ове публикације искључиво је одговоран Caritas Шабач и та садржина не изражава нужно званичне ставове Европске уније, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства омладине и спорта и Тела за уговарање.